№ 95 ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 22 **1892** ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 22 № 95

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարուանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պաշտօնական տեղեկութիւններ խօլէրայի մասին. Կալգանի մասին. Ամբոխային անկարգութիւնների պատճառները. Անտեղի կասկածամտող. Սարդարապատի բնեռադրի վերծանութիւնը. Նամակ Եկատերինօդարից. Նամակ Կաղզուանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պրոլէտարիատը հայրենիքում. Անգլիական գործերը.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՕԼԷՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում օգոստոսի 19-ին առաւօտեան կային 1 տղամարդ և 3 կանայք. օրվայ ընթացքում ոչ աւելացել և ոչ պակասել են հիւանդները: Օգոստոսի 20-ին առաւօտեան կային հիւանդանոցում 1 տղամարդ և 3 կանայք:

Գօրու գաւառապետը հաղորդում է օգոստոսի 18-ից, որ Գօրի քաղաքում նոր հիւանդացողներ և մահվան դէպքեր չեն եղել, առողջացել են 4, մնացել են հիւանդներ 6 հոգի: Գօրու գաւառի գիւղերում և աւաններում հիւանդացել են 30, մեռել են 39, առողջացել են 80, մնացել են 57 հոգի: Հալիդեմիան թէ քաղաքում և թէ գիւղերում նշմարելի կերպով պակասում է:

Ախալքալաքի գաւառապետը հաղորդում է օգոստոսի 19-ից, որ գիւղերում օգոստոսի 17-ին հիւանդացել են 27, առողջացել են 6, մեռել են 14, մնացել են 59 հիւանդներ: Քաղաքում հիւանդացել է 1, մեռել է 1, մնացել է 1 հոգի:

Նոյն գաւառապետը հաղորդում է օգոստոսի 20-ից, որ գիւղերում օգոստոսի 18-ին հիւանդացել են 52 հոգի, առողջացել են 17, մեռել են 21, մնացել են 73 հիւանդներ. քաղաքում նոյն թւին հիւանդացել է 1, մեռել է 1, մնացել է 1 հոգի:

Ախալցխայի գաւառապետը հաղորդում է օգոստոսի 17-ից, որ քաղաքում օգոստոսի 16-ին կային 11 հիւանդներ, հիւանդացել են 9, մեռել են 6, մնացել են 14 հիւանդներ:

Թիֆլիսի գաւառապետը հաղորդում է օգոստոսի 19-ից, որ գաւառի գիւղերում հիւանդացել են 9, մեռել են 9, առողջացել են 4 հոգի:

Թիֆլիսի զինուորական հիւանդանոցում օգոստոսի 19-ին առաւօտեան կային 8, աւելացել է 1, դուրս է գնացել հիւանդանոցից 1 հոգի: Օգոստոսի 20-ին առաւօտեան կային 8 հիւանդներ:

—

Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում օգոստոսի 20-ին կային 1 տղամարդ և 3 կանայք. առողջացել է 1 մի կին, մեռել է 1 կին, և ուրիշ բաժանմունքներ են փոխադրված 1 տղամարդ և 1 կին: Օգոստոսի 21-ին Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում խօլէրայով հիւանդներ չը կային:

Զինուորական հիւանդանոցում օգոստոսի 20-ին կային 8 հիւանդներ, առողջացել են 3 հոգի: Օգոստոսի 21-ին զինուորական հիւանդանոցում կային 5 հոգի: Օգոստոսի 20-ին հիւանդանոց են բերել Նաւթլուղից 1 հոգի:

Դուշէթի գաւառում կային հիւանդներ 7, հիւանդացել են 19, մեռել են 9, առողջացել են 3, մնացել են 14 հոգի:

Բօրչալուի գաւառում Շուլավէրում.—կային 4, հիւանդացել են 3, մեռել են 2, առողջացել են 3, մնացել են 2 հոգի. գաւառում կային 2, հիւանդացել են 16, մեռել են 10, առողջացել է 1, մնացել են 7 հոգի: Մօլլա-Ախմէդլի գիւղի մօտ, ծառաստանում (ճալա) գտել են խօլէրայով մեռած մի անծանօթ պարսկի դիակ:

Սղնախի գաւառում հիւանդացել են 45, մեռել են առաջ հիւանդացածներից 36, առողջացել են 16 հոգի:

Թիօնէթի գաւառում հիւանդացել է 1 կին և մեռել է, առողջացել է 1 տղամարդ:

Ախալցխայի գաւառում կային 14 հիւանդներ, հիւանդացել են 3, մեռել են 2, մնացել են 15 հոգի:

—

Բաթումի նահանգապետը հաղորդում է, որ օգոստոսի 19-ին Բաթումում հիւանդացողներ, մեռնողներ և առողջացողներ չեն եղել. հիւանդանոցում կային 6, զինուորական հիւանդանոցում 9, նահանգում, բացի մէկ գաւառից, որից տեղեկութիւն չէ ստացված, հիւանդացել են 36, մեռել են 21, առողջացել են 18, մնացել են 39 հոգի:

—

Ելիսաւետպօլի նահանգապետը հաղորդում է, որ հիւանդացել են 42, առողջացել են 12, մեռել են 22, մնացել են 82 հոգի:

—

Քութայիսի նահանգապետը հաղորդում է, որ Քութայիսում հիւանդացել են 2, մեռել է 1, մնացել են 4. նահանգում հիւանդացել են 13, մեռել են 7, առողջացել են 3, մնացել են 26 հոգի:

—

Երևանի նահանգապետը հաղորդում է, որ օգոստոսի 18-ին Երևանում հիւանդացել են 3, մեռել են 2, առողջացել են 14, մնացել են 76. նահանգում հիւանդացել են 61, մեռել են 19, առողջացել են 15, մնացել են 764 հոգի:

—

Դաղստանի նահանգապետը հաղորդում է, որ օգոստոսի 18-ին Շուրայում առողջացել են 7, մնացել են 7. շրջանում հիւանդացել են 143, մեռել են 51, առողջացել են 136, մնացել են 1151 հոգի:

—

Զաքաթալի շրջանի գլխաւորը հաղորդում է, որ շրջանում հիւանդացել են 33, առողջացել են 22, մեռել են 7, մնացել են 71 հոգի:

—

Ստավրոպօլի նահանգապետը հաղորդում է, որ Ստավրոպօլում հիւանդացել է 1, մեռել են 4. նահանգում հիւանդացել են 198, մեռել են 69, առողջացել են 83 հոգի:

—

Ղարսի նահանգապետը հաղորդում է, որ Ղարսում հիւանդացել են 21, առողջացել են 9, մեռել են 3, մնացել են 99. շրջանում հիւանդացել են 46, առողջացել են 48, մեռել են 23, մնացել են 76 հոգի:

ԿԱԼԳԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երբ լրագիրներում երևեցան կապիտան Ստրադօվսկու յայտարարութիւնները, որոնց մէջ յարգելի պարոնը յայտնում է վստահաբար, թէ նա կալգանի «նաստոյով» 300 խօլէրայով հիւանդներ է բժշկել, մեզ, բժիշկներիս կանգնեցնում էին փողոցներում և մեր կարծիքները հարցնում այդ նոր բուժական միջոցի մասին: Այն ժամանակ մենք միայն մի խորհուրդ կարող էինք տալ, այն է,— զուր յոյսերով չը յափշտակվել և սպասել, մինչև որ խնդիրը պարզվի: Խորհուրդ տալով որ սպասեն, մենք համոզված էինք, որ շատ ժամանակ չի անցնի և այս նոր դեղը, ինչպէս այդ պատահել է հարիւրաւոր ուրիշ դեղերի հետ, շուտով կը մոռացվի:

Թիֆլիսում այդպէս էլ եղաւ. այլ ևս ոչ ոք չէ խօսում կալգանի մասին:

Սակայն գաւառներից մենք շարունակում ենք ստանալ նամակներ, որոնց մէջ ողեորված նկարագրում են կալգանի հրաշագործութիւնները, և խնդրում են, որ մենք մեր կարծիքը յայտնենք լրագրի միջոցով այդ դեղի մասին: Աւելացնենք, որ մի ուրիշ շարք նամակներից նկատվում է, որ ժողովուրդը սկսել է արդէն հիասթափվել:

Ով որ ծանօթ է փոքր ի շատէ բժշկականութեան հետ, գիտէ, թէ որքան զգոյշ պէտք է լինել մի որ և է դեղի մասին վերջնական կարծիք յայտնելիս: Երբ պ. Ստրադօվսկի վստահ պնդում է, թէ իր կալգանով նա մի շաբաթում 300 խօլէրայով հիւանդ է բժշկել, նա դրանով պարզ ապացուցանում է, որ ինքն բժշկականութեան մասին տեղեկութիւն չունի, որովհետև հիւանդութեան սկզբին, երբ դեռ խօլէրային բնորոշ երևոյթները չը կան, միանգամայն անկարելի է որոշել, թէ արդեօք այդ հասարակ ստամոքսային խանգարումն է, թէ խօլէրա: Պ. կապիտանը անկարող է մեզ ապացուցել, որ իր բժշկած հիւանդների մէջ մէկը գոնէ անկասկած խօլէրային է եղել, այնպէս որ մենք իրաւունք ունենք պնդելու, թէ այս թւի մէջ առողջացողների ահագին մեծամասնութիւնը լոկ ստամոքսի թեթև խանգարումն է ունեցել,—մի տկարութիւն, որը շատ յաճախ է պատահում ամառ ժամանակ և որը առանց դեղի էլ անցնում է:

Սակայն կապիտանի դեղը բոլորովին անտարբեր դեղ չէ: Շատ հին ժամանակներից այդ բոյսը գործ է ածվում իբրև ստամոքսի դեղ: Այժմ նա դուրս է գցված մեր դեղատներից, իբրև աւելորդ բան:

Կալգանի հայերէն անունը (Թէլիմ սխալգամ) կ ո ր ի ն ջ ա ն է: Այս բոյսին տալիս են նոյնպէս խ ո ս ր ո վ ա դ ե ղ անունը (տես բառարան Տիգրանեանի): Լատիներէն նա կոչվում է Alpinia officinorum, կամ Alpinia galanga:

Աւելի լաւ, աւելի ժողովրդական և աւելի ազդու միջոց է մի ուրիշ բոյս, որը նման է առաջինին,—այդ տաք-կոճն է:

Այս երկու բոյսերն էլ, ինչպէս հազարաւոր ուրիշ փտած բուժական միջոցներ, դուրս են գցված բժշկականութեան միջից, իբրև աւելորդ ծանրութիւն: Մենք ունենք այժմ մի շարք վերին աստիճանի ազդու ստամոքսային դեղեր, որոնց ուսումնասիրութեան վրա վաստակել են Եւրոպայի գիտնական ոյժերը և որոնց ներգործութեան ձևը թէ ստամոքսի, և թէ ընդհանուր կազմուածքի վրա յայտնի են մեզ, այն ինչ կորինջանի մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները միանգամայն թերի են և անհաստատ:

Կորինջանի և տաք-կոճի մասին մի բան միայն գիտենք մենք, այն է, որ նրանք գրգռում են ստամոքսը, տաքացնում են նրան և հետևաբար մեղմացնում են գալարումն և ցաւերը, այնպէս որ հասարակ ստամոքսային խանգարումների դէմ, երբ հիւանդը թեթև ցաւեր է զգում և գալարումն, տաք կոճը (աւելի քան կորինջանը) կարող է գուցէ օգնել, ևս առաւել, որ այդ դեղերը ընդունվում են սպիրտի (օղիի) մէջ, որը ինքն ըստ ինքեան օգտաւէտ է այդպիսի դէպքերում: Կրկնում ենք, այդպիսի թեթև տկարութիւնները առանց դեղի էլ են անցնում: Բայց խօլէրան թեթև ստամոքսի խանգարումն չէ,—այս մի սարսափելի արագընթաց հիւանդութիւն է, որի դէմ պէտք է կռուել այն բոլոր զօրեղ միջոցներով, որոնց մշակել է արդի գիտութիւնը և ոչ թէ բաւականանալ մի որ և է վստահ ոչ-մասնագէտի ցուցմունքներով:

Գործածել մի դեղ, որի ներգործելու ձևին, որի քիմիական բաղադրութեանը ծանօթ չենք, այն էլ գործ ածել խօլէրայի նման մի ահաւելի հիւանդութեան դէմ, այդ կը նշանակէ խաղալ իր կեանքի հետ: Յոյս դնել կորինջանի նման մի երկրայական բուժիչ զօրութիւն ունեցող բոյսի վրա խօլէրային վարակման ժամանակ, կը նշանակէ կորցնել թանկագին րօպէները և միջոց տալ հիւանդութեանը զարգանալու: Իսկ չը գիտեմ ինչ անուն տալ այն անձանց, որոնք լրագրի միջոցով յայտնում են մեզ, թէ կալգանը ի ս կ ո յ ն բ ժ ը շ կ ո ւ մ է խօլէրայով հիւանդին: Այդ պարոնները միթէ չը գիտեն, որ ամբոխը տպած բառը իբրև աւետարանի խօսք է ընդունում և, որ այդ գովասանութիւնները կարդալով, նա միանգամայն կապաւինի այս չարագուշակ կալգանին և իր կեանքը ապահոված կը կարծի, մի քանի կաթիլ ընդունելով այդ դեղից: Խօլէրան մի բարդ հիւանդութիւն է: Ցանկարծ բոլոր գործարանները խանգարվում են և ամբողջ կազմուածքը սկսում է քայքայվել: Ապաւինել մի որ և է դեղին, մինչև անգամ մի կապիտանի գտած դեղին, վերին աստիճանի երկիւղալի է: Այստեղ պէտք է գործ դնել տասնեակ միջոցներ, փոփոխելով նրանց դէպքի, բերմունքների համեմատ, ներգործելով հիւանդի թէ ներքին գործարանների, թէ կաշու վրա, գրգռելով այդ գործարանները, կամ մեղմացնելով նրանց գրգռումըն, մարսելով օրգանիզմի այս ինչ գործունէութիւնը, թուլացնելով այն միւսը: Եւ որ գլխաւորն է, գգուշաբար վերաբերվել դէպի դեղերը, որպէս զի մի գործարանը բժշկելով, միւսին չը վնասենք և յօնքը շինելու տեղ աչքը չը հանենք:

Այս տեսակէտներից, կապիտանի առաջարկած դեղը, մեր կարծիքով, մի մեծ չարիք կարող է դառնալ հասարակ ժողովրդի համար: Եւ ինչ զարմանալի բան. բժշկական գիտութեան դեկավարները և ներկայացուցիչները արդէն համարեա մի դար է, ինչ ուսումնասիրում են խօլէրան, և այսօր կարողացել են վերջապէս մի փոքր ի շատէ որոշեալ գաղափար կազմել նրա մասին, քննել են և փորձել ամեն տեսակ բուժական միջոցներ, որոնցից պահպանել են մի քանիսը միայն: Իսկ այսօր երևան են դուրս գալիս ոչ-բժիշկներ, որոնք միայն պէտք է լռէին, և պատասխանատուութիւնից չերկնչելով, վստահանում են խաղալ ամբոխի կեանքի հետ:

Այսպէս մեր, իբրև բժշկի, կարծիքը այդ դեղի մասին հետևեալն է. կ ա պ ի տ ա ն ի և ն ր ա հ ե ղ ի ն ա կ ո ւ թ ի ւ ն ը ն դ ո ւ ն ո ղ ն ե ր ի ա ռ ա ջ բ ե ր ա ծ թ ւ ե ր ը ո չ ի ն չ չ ե ն ա պ ա ց ո ւ ց ա ն ո ւ մ կ ո ր ի ն ջ ա ն ի բ ո ւ ժ ա կ ա ն զ օ ր ո ւ թ ե ա ն մ ա ս ի ն, քանի որ յայտնի չէ, թէ այդ բժշկվողները իսկապէս խօլէրա ունէին և ոչ թէ ստամոքսի հասարակ տկարութիւն:

Ժողովուրդը կարող է գործ ածել այդ «նաստոյը», որովհետև թէ բոյսը ինքը և թէ սպիրտը թեթևացնում են ստամոքսային երևոյթները, բ ա յ ց ե ր բ է ք, մ ի ն չ և ա ն գ ա մ ա մ ե ն ա թ ե թ և դ է պ ք ե ր ո ւ մ, չ ը պ է տ ք է մ ի ա ն գ ա մ ա յ ն ա պ ա ւ ի ն ե լ ա յ դ դ ե ղ ի ն:

Բայց քանի որ ամբոխը մի դեղ գտնելիս կպչում է նրան և մեր ցոյց տուած զգուշութիւնները կարող է և զանց առնել, մենք, իբրև մեր ժողովրդին ճանաչող բժիշկ, խորհուրդ կը տանք և կը խնդրենք ժողովրդի բարեկամներին տալ ամբոխի ձեռքը ոչ թէ մի կասկածելի զօրութիւն ունեցող բոյս, այլ այն ժողովրդական դեղերը, որոնք կազմել են յայտնի գիտնականներ, ինչպէս են Բոտկինի և Խօզեմցեվի կաթիլները, որոնց մենք յիշել ենք արդէն մեր «Խրատների» մէջ և որոնց պէտք է ընդունել նոյնպէս մ ի ն չ և բ ժ շ կ ի վ ր ա հ ա ս ն ե լ ը:

Բժշկապետ Վ. Արծրունի

ԱՄԲՈԽԱՅԻՆ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ

Խօլէրայի պատճառով այստեղ այնտեղ ամբոխային անկարգութիւններ տեղի ունեցան: Ռամիկը իր թերահաւատութեան մէջ դէպի բժիշկները, դէպի այն բոլոր ձեռքերը, որոնք խնամք են տանում՝ ախտի առաջն առնելու այնտեղ, ուր նա դեռ չէ մուտք գործել, կամ զօրութիւնը կոտրելու այնտեղ, ուր նա աւեր է գործում, ռամիկն, ասում եմ, իր թերահաւատութեան մէջ դէպի այդ բարերար գործօնները այնքան հեռու է գնում, որ մինչև անգամ երդումպատառ լինելով պնդում է, թէ բժիշկ ու խնամատար կոչվողները տանում կենդանի կենդանի թաղում են հիւանդներին: Առողջապահութեան հոգատար խմբերի անդամներից մէկը պատմում էր, թէ ինչպէս խօլէրայի դէմ կռւելում այնքան գոված Թիֆլիսումն իսկ գօտեպինդ կինտօները բռունցքի սպառնալիքով դիմադրել են դէզինֆէկտօրին խօլէրայով հանգածի տունը մտնելու:

Ի՞նչպէս են ծագում անկարգութիւնները և ինչի՞ց է առաջ գալիս այն կասկածը կամ հաւատալը թէ հիւանդներին թաղում են կենդանի:

Պատասխան կարող են լինել այդ հարցմունքներին հետևեալ մի քանի գիտնական նկատողութիւնները, որոնք քաղված են եւրօպական մի լրագրից:

Բելգիայի մայրաքաղաք Բրիւսէլում այս ամառ հաւաքված գիտնականների համաժողովում, որ քննում էր ոճրագործութեան ծագումները, գիտնականներից մէկը, պ. Թարդ, ամբոխային ոճրագործութիւնների մէջ, այսինքն այն ոճրագործութիւնների մէջ, որոնք կատարվում են ամբոխի կամ բազմութեան կողմից, տեսնում է ազդողների և ազդվողների կամ առաջնորդողների և առաջնորդվածների գոյութիւնը և շեշտում է առաջինների կախարդիչ և ներազդող ներգործութեան վրա, այսինքն թէ ոմանք իրանց կախարդիչ զօրութեամբ ազդում են միւսների վրա, որոնք այդպիսի ազդեցութեան ենթակայ են և առաջնորդվում են առաջիններից բոլորովին այնպէս, ինչ-

պէս հիպնոտիզմի դէպքում ազդողը իր կամքը կատարել է տալիս ազդվողին։

Այդ առաջադրութեանը ընդդիմախօսում են ռուս գիտնականներից երկու հոգի, բժիշկ Գենտերեվ և Ժակրեվսկի և մէջ են բերում խօլէրայի երևալուց Աստրախանում ծագած խառնակութիւններն և անկարգութիւնները, հաստատելու համար, թէ ամբոխային ոճրագործութիւնների մէջ անհրաժեշտ չէ գլխաւորի գոյութիւնը, և թէ այդ գաւառի ժողովուրդի վրա, որ սովորաբար շատ հնազանդ է, հալածանքի մի տեսակ վարակիչ խելացնորութիւն է յանկարծակի եկած եղել։

Նոյն խռովութեան մասին մի այլ գիտնական, պ. Բէնէդիկտ, տուել է մի բժշկական հետաքրքրելի բացատրութիւն, թէ խօլէրայով վարակվածները մեռնելուց յետ էլ, պատահում է, ջղաձգումներ են անում, որ և կարծել է տալիս ազէտ ամբոխին, թէ կենդանիներին թաղում են։

Դ-ր Գարնիէ ամբոխային ոճրագործութիւնը իսկապէս վերագրում է անյայտ մնացած խելագարների և արբեցողների, ալկօօլիկների, գերակշռող ներգործութեանը։ Վերջիններս, Բէնէդիկտի կարծիքով, աւելի էլ ազդեցութիւն են գործում, այնքան, որքան գինու ոգին վայրկենաբար արծարծում է նրանց բարոյական կորովութիւնը, ոյժը։

Ամբոխային անկարգութիւնների յիշեալ պատճառները ու բացատրութիւնները ի նկատի ունենալով, տեղիք կայ գոհ լինելու, որ մեր Կովկասում, այս համաճարակի ժամանակ, բարեբաղդաբար որ և է բժշկի կամ դեզինֆեկտօրի քիթն անգամ չէ արիւնված ամբոխի ձեռքով։

Ա. Մ. Եղեկեան

ԱՆՏԵՂԻ ԿԱՍԿԱԾԱՄՏՈՂ

«Արձագանքի» խմբագիր, Բրուսայի, այլ և Եպիսկոպոսի պատգամաւոր և Թիֆլիսի չորրորդ քաղաքամասի առողջապահական խմբի շատ քաջավով նախագահը խիստ դիւրզգայ և դիւրագրգիռ է դարձել, այնքան՝ որ եթէ մի շատ հեռու անկիւնում էլ դու փէտը վերցնես, նա այդ էլ, չը գիտես ինչու, իր հասցէին է ընդունում։

Բաւական երկար ժամանակ է արդէն, որ «Մշակում» տպված էր խօլէրայով վարակված իրեղէնների այրումը Կուր գետի ափին, և թէ ինչպէս վարձված ծառաների ձեռքով այրվող իրեղէններից մի քանի կտորներ Կուր գետի հոսանքին էին մատնվել չարաճճի երեխաների չար խաղով։ Կարծես արդէն այդ բանը անցած մոռացված պիտի լինէր, բայց ոչ, այսօր յայտնվում է «Արձագանքում», որ այդ իրեղէնները չորրորդ քաղաքամասից են եղել, որի առողջապահական խմբի նախագահը «Թ ե ր Թ ի ս (Արձագանքի) խ մ բ ա գ ի ր ն» է։ Արդ այդ «Թերթիս—խմբագիր» նախագահը, որ իր այդ պաշտօնի մէջ ինչ գնով ասես չէ ուզում որ իր մաքրութեան, զգուշութեան, փրկարարութեան վրա որ և է ստուեր գցվի, բժշկական քննութեան վկայութեամբ հերքում է այրման գործողութեան այնպէս կատարված լինելը՝ ինչպէս նկարագրված է եղել «Մշակում»։ Կարծես յիշեալ գործողութիւնը «Մշակում» նկարագրված է եղել հէնց այն խորհրդով, որ «Թերթիս—խմբագիր» Աբգար Յովհաննիսեանը [illegible]ւարի մէջ թաղվի իբրև առողջապահական խմբի վատ նախագահ։

Նախ, նկարագրողը չէր իմանում թէ այդ իրեղէնները չորրորդ քաղաքամասից էին գալիս և հետևաբար երկրորդ, նա չէր էլ կարող այդ բոլորին մտքովն անցկացնել թէ այդ գործում Աբգար Յովհաննիսեան նախագահը մեղաւորութեան մաս ունի, երրորդ ու չորրորդ ինչ որ կուզես, բայց ոչ մի բան «Արձագանքի» ասածից, որ իբր թէ նպատակ ունենար խօլէրայի դէմ անձամբ (ոտից մինչև գլուխը) մաքառող խմբագիր պ. Յովհաննիսեանի սանիտարական գործունէութեան վրա ստուեր ձգելու։

Վերջ բանի.—վախի աչքերը մեծ են լինում։ Ամեն մի թփի, ամեն մի կոչտի տակ մի գայլ կայ նստած՝ վախկոտի լեղին ցամաքեցնելու համար։ «Մշակում» մի ճիշդ ու ճշմարիտ պատկեր էր նկարագրում խօլէրայական իրեղէնների այրեցման, պ. Աբգ. Յովհաննիսեան իսկոյն ինքն իրան է տեսնում այդ նկարագրութեան ծխերի մէջ պատված։

Մի հարցնես, ինչու։

***

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ԲԵՒԵՌԱԳՐԻ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Արարատի» մէջ տպագրված է հետևեալ տեղեկութիւնը, որ գրված է այդ ամսագրի խմբագրութեանը Պարիզից՝ Մխաքան ստորագրութեամբ.

«Օքսֆորդի հռչակաւոր ուսուցչապետ Սէյսը (Saycc) պ. Կօնիբերի միջոցով հաղորդում է մեզ՝ հանդերձ շնորհակալութեամբ՝ մեր նոր գտած բեւեռագրի վերծանութիւնը, որն հաղորդում ենք խմբագրութեանդ ի հրատարակութիւն։ Ուսուցչապետ Սէյսը այս բևեռագիր արձանագրութեանը տալիս է շատ մեծ նշանակութիւն (inscription d'un importance Considérable)։ Առանց՝ մանրամասնութիւնների, առանց նշանակելու գաղափարագրական և այլ քերականական նշանները (Préfixe déterminative, affixe déterminative), որոնք բազմաթիւ են բնագրում, դնում ենք այստեղ տող առ տող բնագրի վերծանութիւնը և թարգմանութիւնը, այնպէս ինչպէս կարդում և թարգմանում է պ. Սէյսը, և որը դուրս է գալիս մօտաւորապէս հետևեալը. «Փաղդէի աստուածային որդիներին (կամ՝ դիւցազններին) հզօր Արգիստիսը, Մենուասի որդին, ասում է. այս պալատը որ կործանված էր ես վերականգնեցի և շինեցի։ Այս Արգիստիսի որդու պալատն է, որն անուանվում է... Սրա պատի վերաշինութեան համար գործ դրի բազմաթիւ աղիւսներ։ Ես առի սիւներ և դռներ և շինեցի ու կանգնեցի աւերներից այս ամենը, որը պատկանում է Արգիստիսին, Մենուասի որդուն, որն է կարող թագաւոր, հզօր թագաւոր, թագաւոր Վանայ երկրին, որը բնակվում է Տուսպ քաղաքում»։

«Վեցերորդ տողի երկու բառը Սէյսը չէ կարողացել վերծանել, այդ Արգիստիսի որդու անունն է, կամ պալատի անունը։ Այս արձանագրութիւնը ցոյց է տալիս որ Արգիստիսը տիրել էր Արարատեան աշխարհին և իր որդու համար այնտեղ պալատ շինել, կործանված պալատի կամ քաղաքի տեղը։ Նոր արձանագրութիւններ, եթէ գտնուեն, կարող են շատ բան պարզել։ Հրաւիրում ենք մեր ուսուցիչների, քահանաների, ճեմարանի ուսանողների և ամեն ձեռնհաս մարդկանց լուրջ ուշադրութիւնը, որ իրանց ջանքը չը խնայեն նոր հետախուզութիւնների համար։»

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

Օգոստոսի 13-ին

Խօլէրան մեզ մօտ էլ հիւր է. միայն բարեբախտաբար շատ լայն ծաւալ չէ ընդունում, շնորհիւ նախօրօք ձեռք առած միջոցների, այնպէս որ ամենօրեայ տպված տեղեկութիւններին նայելով զոհերի թիւը պտտում է տասի և քսանի մէջ։ Քաղաքը բաժանված է ութ սանիտարական մասերի, առանձին-առանձին բժիշկներով։ Աղքատ դասակարգի համար ձրի ճաշարան դեռ ևս չը կայ. կային մի երկու էժանագին թէյատներ, որտեղ մի կօպէկով կարելի էր երեք բաժակ թէյ ստանալ։ Մեր քաղաքի միլիօնատէր հարուստներից գոնէ մէկը դուրս չեկաւ, որ մի երկու հարիւր ռուբլի ծախսէր և մի ձրի թէյատուն բաց անէր։

Հարուստը աղքատի ցաւը դժուար կը հասկանա, էլի աղքատն է աղքատի կարիքը զգում և իր ոյժի չափ օգնում. սրա օրինակ կարող է լինել տեղիս տէր-Գարեգին քահանայ Բաղդասարեանց, որը, չը նայելով իր սուղ միջոցներին, ամսիս 9-ին իր անունով երկու թէյատուն բաց արեց, մէկը Նոր-Բազար, իսկ միւսը Խոտի-Բազար ասված տեղերում։ Գովեստով պիտի յիշել հայր Բաղդասարեանցի անունը։

***

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ

Օգոստոսի 11-ին

Մեր գաւառում, նոյն իսկ Կաղզուանի քթի տակ, աւազակութեան մի քանի դէպքեր պատահեցան, որոնց հետքը դեռ չէ գտնված։ Մի ամիս առաջ, գիշերվայ ժամը 9-ին Թարաքեամի թուրքեր լաց ու կոծով մտան Կաղզուան և յայտնեցին պօլիցիային, որ երբ նրանք եկել էին աղահանք աղ տանելու, 8 ձիաւոր թուրքեր թէ քիւրդեր շրջապատում են իրանց ու 16 եզներ բաց անելով տանում։ Աւազակների ետևից մի քանի հոգի գնում են երկրորդ օրը առաւօտեան ժամի 4-ին, ուրեմն 7 ժամից յետոյ և չեն կարողանում գտնել։ Ամսիս 3-ին Ջանգլի գիւղացիք իրանց գիւղը վերադառնալիս, Ղարաղալա գիւղի և Ջանգլիի միջում, ձորի մէջ թալանվում են. աւազակները դեռ չեն բռնված։ Օգոստոսի 5-ին, նոյն տեղում, այսինքն Ղարաղալա գիւղից վերստ ու կէս հեռու, Կաղզուանից 15 վերստ դէպի արևմուտք, 7 ձիաւոր քիւրդեր թալանում են 4 հայերին, մի մօլլային և լեզգիին։ Հայերից երկուսը Կաղզուանից գնացել էին խոտ առնելու, գիշերը եղել էին Ղարաղալա գիւղում, Բաշմուխտար Էյիւբ-աղա քիւրդի տանը, որին յայտնի է լինում նրանց մօտ եղած փողի քանակութիւնը։ Երկրորդ օրը առաւօտեան Ջանգլիից վերադառնալիս, բռնում են սրանց, մերկացնում և պահում, որ գիշերը սպանեն։ Աւազակները չտապում են հաւաքել իրանց աւարը, բռնվածների աչքերը կապել ու փախչել։ Բռնվածներից մինին, Ջանփոլատեանց Ստեփանին աջողվում է ձեռքի կապերը քանդել, բացանել իր ընկերների ձեռքերը և փախչել. այսպիսով նրանց աջողվում է իրանց կեանքն ազատել։ Յուլիսի 15-ին և նրանից առաջ աւազակութեան երկու դէպք էլ պատահել է Կողբի ճանապարհին, Աղչայ և Փարնաուտ կամուրջների միջում, Դաւաբոյնք կոչված վտանգաւոր տեղում, որը մի նեղ ճանապարհ է, մի կողմից բարձրանում են ահագին սարեր, միւս կողմից ձորի միջով հոսում է Արաքսը։ Եթէ առջևից և ետևից կտրեն, ոչ մի փրկվելու տեղ չը կայ. այստեղ յուլիսի 15-ին բռնում են ճանապարհի վրա բանող արհեստաւորին, թրով գլխին մի քանի վէրքեր տալիս, հաւաքում իրեղէններն ու փախչում։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դարձեալ խնդրում ենք այն բաժանորդներին, որոնք մինչև այժմ «Մշակի» բաժանորդագինը չեն վճարել՝ շուտով հասցնել մեզ իրանց վրա մնացած ապառիկները։

—

Խնդրում ենք «Մշակի» այն բաժանորդներին, որոնք տեղափոխվում են մի քաղաքից դէպի մի այլ քաղաք՝ իրանց հասցէն փոխելու համար ուղարկել խմբագրութեանը 4 հատ եօթ կօպէկանոց պօստային մարկա, որն անում է 28 կօպէկ։

—

Կառավարութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում մի շատ ցաւալի երևոյթի վրա։ Թէ մեր երկրում՝ Երևանում, Ղուբայում, Նուխում Դաղստանում և այլն, և թէ Պարսկաստանում, մահմետական ազգաբնակութիւնը, մոլեռանդութիւնից դրդված՝ շատ անհոգ կերպով է թաղում խօլէրայով մեռնողներին, հազիւ արշինի խորութեամբ թաղելով դիակները։ Բացի սրանից թաղում են, որտեղ կը պատահի՝ դաշտում, այգիում, տան բակում, գետակի մօտ, անտառում և այլն։ Գիտութիւնը ապացուցել է որ խօլէրային միկրօբները կարող են նոյն իսկ ամբողջ ձմեռը թ ը մ բ ա ծ դրութեան մէջ անցկացնել, իսկ գարնան բացվելուն պէս նորից կենդանանալ։ Այդպիսով մեզ վտանգ է սպառնում որ գարնան սկսվելուն պէս՝ նորից կը յայտնվի խօլէրան մեր երկրում, և գուցէ նոյն իսկ աւելի խիստ կերպարանքով, որովհետև շնորհիւ մահմետական ազգաբնակութեան ֆանատիկոսութեան և խաւարամտութեան՝ այժմ խօլէրային միկրօբների սերմերը, եթէ այդպէս կարելի է ասել, ամեն տեղ ցանված են։

—

Ինչքան էլ կրկնէինք, դարձեալ գտնվում են մարդիկ, որոնք դիմում են մեր խմբագրութեանը զանազան յանձնարարութիւններով։ Օրինակ այս օրերս Սլավեանսկ քաղաքից մի պարոն դիմել է մեզ, ուղարկելով մեզ 5 ռուբլի, և խնդրում է որ զանազան գրքեր ուղարկենք նրան։ Մենք չենք յանձն առնում ոչ ոքին գրքեր ուղարկելը, բացի այն գրքերից, որոնց մասին ինքներս լրագրում յայտնում ենք թէ ծախվում են խմբագրատանը։ Մենք ժամանակ չունենք այլ և այլ յանձնարարութիւններ կատարելու և պարոնի ուղարկած փողն էլ կը յանձնենք մեր քաղաքի գրավաճառանոցներից մինին։ Մի և նոյն ժամանակ չենք կարող մեր զարմանքը չը յայտնել, որ մեր գրավաճառանոցները երբէք չեն տպագրում լրագիրներում իրանց յայտարարութիւնները, յայտնելով ի գիտութիւն ընդհանրութեան իրանց հասցէն, որպէս զի գրքեր ուզողները ուղղակի իրանց դիմէին, առանց անհանգիստ անելու խմբագրութիւնները։

—

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են մի բօթաբեր լուր. «Րաֆայէլ Պատկանեան մի շաբաթ է որ վերադարձել է Կիսլօվօդսկից։ Նրա առողջութեան դրութիւնը կարելի է ասել անյուսալի է։ Այս րօպէիս, երբ այս տողերը կարդում էք, մեր մեծ բանաստեղծը տանջվում է թոքախտի ճանկերի մէջ։ Կազմուածքը կատարելապէս թուլացել է, բայց նրա ուղեղը դեռ պարզ է։ Այս ճգնաժամի մէջ բանաստեղծի բարեկամները հաւատացած են որ նրա ընտանիքի վիճակը ապահովված է, քանի որ «Մշակի» ձեռքով բացված հանգանակութիւնը դեռ շարունակվում է։»

—

Այս րօպէիս ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ հիւր է Վարշավայի համալսարանի բժշկականութեան պրօֆէսօր հայազգի պ. Թումաս։ Պրօֆէսօրը ճանապարհորդում է մեր կողմերում իր կնոջ և զաւակների հետ։

—

Մեզ հեռագրում են Ախալքալաքից, որ քաղաքը մեծ կարօտութիւն ունի բժշկի և ֆէլդշէրների։ Հասարակութիւնը պատրաստ է ահագին ռոճիկ տալ, բայց ազատ բժիշկներ չեն գտնվել մինչև այժմ։ Հրաւիրում ենք մեր բժիշկներին, եթէ նրանց մէջ կան ազատ մարդիկ, օգնութեան հասնել այդ քաղաքին, ստանալով մի և նոյն ժամանակ մեծ դրամական վարձատրութիւն։ Բարոյական պարտք կայ, որ մեր բժիշկներն իրանց օգնութիւնն ուղղեն դէպի այն տեղերը, ուր այժմ խօլէրան աւելի է սաստկանում։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի առաջնորդարանում, Մամբրէ եպիսկոպոսի մահից յետոյ, անհետացել են զանազան իրեղէններ։ Կօնսիստօրիան մտադիր է որոնել և գտնել կորած իրեղէնները։

—

Թիֆլիսում վերջին օրերս սկսվել է բաւական չոք եղանակ։

—

Էջմիածնից մեզ գրում են, որ ուսումնական յանձնաժողովը շուտով ընդհանուր կարգադրութիւն պիտի անի, թէ երբ պէտք է բացվեն հայոց դըպրոցները, քանի որ խօլէրայի պատճառով սովորական ժամանակ բանալ դպրոցներն անկարելի է։

—

Ինչպէս յայտնի է, պատրաստվում են նոր տեսակի 25-ռուբլիանոց թղթադրամներ։ Տեսքով նրանք նման են ֆրանսիական 100-ֆրանկանոց թղթադրամին։

—

Ռուսաստանի մի քանի նահանգներում խօլէրան դեռ ոյժով գործում է, այդպէս օրինակ՝ օգոստոսի 12-ին Սամարայի նահանգում հիւանդացան 413 հոգի, Տամբօվի նահանգում՝ 504, Սարատովի նահանգում՝ 636 մարդ։

—

Բագուեցիները նորերս գոհացողական մաղթանք կատարելով՝ որ խօլէրան դադարել է իրանց քաղաքում, մի և նոյն ժամանակ աղքատներին ճաշ են տուել։ Որպիսի մեծահոգութիւն։ Եթէ դուք, հազարաւոր բագուեցիներ, ձեր աղքատներին խնամէիք խօլէրայից առաջ, կամ խօլէրայի միջոցին, այն ժամանակ այդքան վնասներ չէիք կրի։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են օգոստոսի 15-ից հետևեալը. «Խօլէրան մեզ մօտ վերջապէս դադարեց. ահա 10 օրից աւելի է, որ Ղուբայում և քաղաքիս հրէական թաղում այլ ևս մահվան ոչ մի դէպք չէ պատահել։ Այժմ խօլէրան տարածվել է շրջակայ գիւղերում և նոյն իսկ այնպիսի տեղերում, որոնք շատ բարձր դիրք ունեն, օրինակ Խինալուղ և Բուդուղ գիւղերում, որոնք գտնվում են Շահ-Դաղի միշտ ձիւնով պատած գագաթի դիմաց։»

—

Մեզ հաղորդում են ՂՈՒԲԱՅԻՑ հետևեալ անցքի մասին. «Օգոստոսի 10-ին մեծ իրարանցում պատահեց այստեղ գործեր քննող Բագուի նահանգական դատարանի բաժնի նիստի ժամանակ։ Դատավարութեան միջոցին յանկարծ մի թուրք վկայ հիւանդանում, խօլէրայի նշաններով է բռնվում՝ սկսում է ժայթքել (սիրտ թափել)։ Անմիջապէս նիստն ընդհատվում է և գործը, այսպիսով, ակամայ յետաձգվում է։ Մի քանի րօպէից յետոյ քաղաքային սանիտարների կարգադրութեամբ դատարանի դահլիճը խիստ դեզինֆեկցիային ենթարկեցին։»

—

Մեզ գրում են ԿՕԶՕՐԻՑ հետևեալը. «Օգոստո-

սի 17-ին, երկուշաբթի օր, այստեղի բոտոնգայում կայացաւ հայ երգիչ, Վարդիկեանի կոնցերտը: Դահլիճը լի էր, գլխաւորապէս հայ հասարակութեամբ:»

—

Մեզ գրում են Երևանի նահանգի ՌՆԴԱՄԱԼ գիւղից հետևեալը. «Կարդալով ձեր լրագրում կապիտան Սարաղովսկու հնարած դեղի մասին խոլէրայի դէմ, քանի որ դժբաղդաբար խոլէրան մեր կողմերումն էլ է տարածված, ինչպէս եւ, այնպէս էլ չատերը մեր կողմերում պատրաստեցինք Սարաղովսկու տուած հրահանգին համեմատ կալգանից և սպիրտից խառնած հեղուկը և սկսեցինք խմացնել խոլէրայով հիւանդներին: Մեր գիւղում մինչև այդ ժամանակ օրական հիւանդանում էին մինչև 10 մարդ, բայց օգոստոսի 12-ից, երբ ըսկսեցինք խմացնել հիւանդ գիւղացիներին վերոյիշեալ հեղուկը՝ այլ եւ մահվան ոչ մի դէպք չը պատահեց մեզ մօտ: Փրկվածների անունները մեզ մօտ արձանագրված են. նրանք իրանք էլ կարող են վկայել մեր խօսքերի ճշմարտութիւնը: Խորհուրդ ենք տալիս ամենքին կարդալ «Մշակի» 91-որդ համարում տպված Ալէքսանդրօպօլի նամակը:»

—

Մեզ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ հետևեալը. «Մեր քաղաքում հիմնված առաջին ձրի թէյատունը բացվեց անցեալ յուլիս ամսի 31-ին: Այդ օրը այցելեցին թէյատունը 527 մարդ, օգոստոսի մէկին՝ 967 մարդ, երկուսին 1220 մարդ, երեքին՝ 689 մարդ, չորսին 675 մարդ, հինգին՝ 708 մարդ, և այլն: Վերջապէս այսօր, օգոստոսի 13-ին այցելեցին՝ 547 մարդ: Բացի սրանից 189 աղքատ ընտանիքներ, ամեն օր, (օրական երեք անգամ) թէյատնից տանում են թէյ և շաքար: Պէտք է ասել որ թէյատունը բաւական օգնեց խոլէրայի դէմ մաքառելուն:»

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Երբ խոլէրան յայտնվեց մեր կողմերում, տեղիս գաւառապետ Խան-Աղեան իր սեփական միջոցներով բացեց ձրի թէյատուն գիւղի պրօսպեկտում: Էջմիածինն էլ նպաստեց այդ գործին. ինքն տէր տեղակալը նուիրեց 100 րուբլի և պատուիրեց, որ թէյատան համար հարկաւոր վառելիքը, ածուխը, փայտը՝ վանքից տրվի: Այժմ թէյի հետ մատակարարվում է և հացը, որ վայելում են ամենաաղքատ մարդիկ: Մի քանի չքաւորներին իրանց բաժինը տուն է ուղարկվում: Պ. Խան-Աղեանի բարի օրինակին սկսեց հետևել և հասարակութիւնը և նիւթապէս աջակցում է գործին: Գիւղիս տանուտէր պ. Մ. Մկրտչեան հետևելով գաւառապետի օրինակին, նոյնպէս եռանդոտ կերպով գործում է: Ինքն Խան-Աղեան առաւօտ և երեկոյ անձամբ հետեւում է, որ թէյ և հաց օրինաւոր կերպով բաժանվի չքաւորներին: Աւելի քան 100 հոգի ամեն օր օգտվում են այդ թէյատնից:»

—

«Մշակի» № 93-ի ներքին լուրերի բաժնում, Աբասթումանից գրված լուրի մէջ, մի սխալ է մտել: Յուլիս ամսին Աբասթումանում հայերէն ներկայացում տուողը եղել է դերասան Սարգարեանց, այն ինչ յիշեալ լուրի մէջ մի տեղ թէև յիշված է Սարգարեանցի անունը, բայց նոյն լուրի մի այլ տողում սխալմամբ տպված է՝ Սաֆրազեանց:

—

Ֆրանսիացի պ. Ժիւլ Մուրիէ (J. Mourier), ժամանակաւոր ընդհատումից յետոյ, նորից սկսեց լոյս հանել Թիֆլիսում իր «Caucase Illustré» պատկերազարդ հրատարակութիւնը, ֆրանսերէն լեզուով: Այս օրերս լոյս տեսաւ և մեր խմբագրութեանն ուղարկվեց այս հրատարակութեան ներկայ տարվայ առաջին (յուլիսի) տետրակը, որը շատ չքեղ է թէ բովանդակութեան և թէ պատկերների կողմից: Տետրակին կցված է պ. Վիկտոր Թիէբօի (Victor Thiébaut) Կովկասի և Անդրկովկասի՝ գիւղատնտեսական, հանքաբանական, ճանապարհների և առևտրի շատ հետաքրքիր քարտէզը: Նոյն պ. Թիէբօի հետաքրքիր տընտեսական յօդուած կայ տետրակի մէջ, որից կարելի է ծանօթանալ մեր երկրի տնտեսական դրութեան և բնական հարստութիւնների հետ: Պատկերները, ինչպէս ասեցինք, շատ լաւ են և կանոնաւոր կերպով են կատարված: Նրանք բազմաթիւ են այս տետրակում: Միայն մի սխալ նկատեցինք պատկերների մէջ. նկարված է Թիֆլիսեցի հայի տիպը, բայց սխալմամբ պատկերի տակ ստորագրված է՝ «Թիֆլիսեցի վրացի»: Նոյն տետրակի մէջ, բացի տնտեսական, հնագիտական և այլ յօդուածներից, կայ պ. Դըտրօի (B. Detraux) շատ աջող թարգմանութիւնը (տաղաչափութեամբ) Լերմոնտովի «Դեմօն» պօէմայի: Տպված է առ այժմ այդ հաչակաւոր գրուածքի միայն առաջին երգը: Ֆրանսերէն տաղաչափութիւնը վատ չեն հնչում:

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Օգոստոսի 9-ին կաղզուանի հասարակութիւնը ճաչ տուեց իր սիրած բժիշկ Յ. Մամիկոնեանին, որը 1884 թւից սկսած մինչև օրս միշտ հոգացել է մեր մասին, միշտ պատրաստ է եղել չքաւոր հիւանդներին ձրիապէս դարմանելու: Բժիշկը սահմանապահ զօրքերի հետ տեղափոխվեց պարսից սահմանի վրա, Վանք գիւղը: Կաղզուանը պ. Մամիկոնեանի հեռանալով՝ զգալի կորուստ ունի:»

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Խոլէրան գըտնվում է մեզանից 20—25 վերստ հեռու Բվիկ գիւղում: Մենք դեռ ապահով ենք. խոլէրա չը կայ մեզ մօտ: Քաղաքը բաժանված է 6 սանիտարական մասնաժողովների, որոնք և աշխատում են մաքրել քաղաքը: Երէկ, ամսիս 10-ին, հեռագրեցին Թիֆլիս, երկու բժիշկ հրաւիրելու, իւրաքանչիւրին ամսական 300 րուբլի առաջարկելով:»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ ստացանք Հ. Վարդանեանից, այդ քաղաքի ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու գաւթում հիմնված ձրի թէյատան հերթապահների մէնից հետևեալ նամակը. «Այսօր հերթապահ լինելով ձրի թէյատանը, համոզվեցայ, որ այդ գործը մեծ ընդունելութիւն է գտել Երևանի չքաւոր դասակարգի կողմից: Միջին թւով օրական երկու տակառ ջուր հազիւ է բաւականանում թէ այցելողներին և թէ իրանց տները թէյ և եռացրած ջուր տանողներին: Թէյատունը բացվում է առաւօտեան 6 ժամին և փակվում երեկոյեան 8-ին: Նոյն աջողութիւն ունի և դեռ գուցէ աւելի՝ Ս. Յովհաննէս եկեղեցու գաւթում հիմնված թէյատունը: Այդ բոլորը ուրախալի երևոյթներ են և այն մարդիկ, որոնք սկզբից ընդդէմ էին ձրի թէյարանների հիմնելուն, այժմ խոնարհվում են իրողութեան և պերճախօս թւանշանների առջև: Աղքատներին թէյ բաժանելու ժամանակ հերթապահ երիտասարդները բացատրում են այցելուներին այն առողջական միջոցները, որ պէտք է պահպանել խոլէրայի ժամանակ, այսինքն որ պէտք է անպատճառ եռացրած ջուր խմել, չը պէտք է միրգ ուտել և այլն: Ցանկալի է որ գործին գլուխ կանգնած անձինք կարգադրեին, որ չքաւոր այցելուներին թէյի հետ հացի մի կտոր եւ տրվի, գոնէ առաւօտները: Ցանկալի է, նմանապէս, որ հերթապահներից և գործը ղեկավարողներից ոչ ոք չը հեռանայ քաղաքից:»

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏ քաղաքը այս րոպէիս կարելի է օրինակելի համարել մեր բոլոր միւս գաւառական քաղաքների թւում: Գաւառապետ Ֆօրստէնի և նրա կնոջ եռանդոտ աշխատանքը խոլէրայի ժամանակ, բժշկի և սանիտարական խմբերի գործունէութիւնը, երիտասարդութեան եռանդոտ ջանքերը և վերջապէս բարեխիղճ և ժողովրդի կարիքները ճանաչող երիտասարդ Խաչատուր Բունիաթեանի արած բարի գործը,—այդ բոլորը մեզ իրաւունք է տալիս Նոր-Բայազէտ քաղաքը ճշմարիտ օրինակելի համարել: Երիտասարդ Բունիաթեանց իր հաշւով հիմնեց այդ քաղաքում ձրի թէյատուն, և յայտնել է թէ պատրաստ է շարունակել պահպանել այդ թէյատունը մինչև երեք ամիս, եթէ կարիք լինի: Առաջին օրը, լինելով կիրակի, թէյատունն այցելեցին 450 հոգի, երկրորդ օրը՝ 220 և երրորդ օրը 230 հոգի: Բացի սրանից քաղաքի 80 աղքատ ընտանիքներ, նոյն Բունիաթեանի հաշւով, ամեն օր ստանում են ձրի շաքար և թէյ: Մի և նոյն ժամանակ Բունիաթեան յայտնել է որ պատրաստ է ձրի կերակուր մատակարարել այն աղքատ ընտանիքներին, որոնց մասնաւոյց կանչէ գաւառական բժիշկը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՐՕԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ

—

Սրանից մի քանի ժամանակ առաջ, երբ խոլէրան կայծակի արագութեամբ տարածվեց Ռուսաստանի զանազան կողմերում և մօտեցաւ արևմեան սահմաններին, վառնդ սպառնալով Գերմանիային և Աւստրիային, գերմանական «ազգասէր» լրագիրները, իրանց յատուկ ինքնապաստանութեամբ գրեցին: «Մենք մազի չափ անգամ վախ չունենք. թող գայ խոլէրան. մենք այնքան նախապատրաստված ենք, որ տեղն ու տեղը կը խեղդենք խոլէրային»:

Ջանցաւ մի ամիս, Պարսկաստանից եկած հիւրը մուտք գործեց Պրուսիայի սահմանները, և այսօր նա, բոյն դնելով Համբուրգում, սարսափ է տարածում գերմանացիների հայրենիքում, օրական հարիւրաւոր զոհեր տանելով.... Ո՞ւր մնացին գերմանական «ազգասէր» լրագիրների մեծ-մեծ խօսքերը: Ի՞նչ: Միթէ նրանք կարծում էին, թէ գերմանացի միլիօնաւոր սուիններով կարելի է վախեցնել և յետ քշել, ինչպէս շատ անգամ յետ են քշել, թշնամու զօրքերին: Ո՛չ: Գուցէ Գերմանիային աջողվի մի օր, իր միլլիօնաւոր զօրքերով,—որոնց պահելը մի կատարեալ դժբաղդութիւն է երկրի համար,—ջարդել, ջախջախել հարեան երկրի զօրքը, մի նոր Էլզաս-Լօթարինգիա ձեռք գցելու համար, բայց նա չէ կարող ոչ իր սուր սուիններով, ոչ իր ահռելի թնդանօթներով և ոչ իր կատարելագործված հրացաններով կռիւ մղել այն անտեսանելի բացիլների դէմ, որոնք ամենայն հեշտութեամբ, աներկիւղ կերպով մուտք են գործել և կը գործեն այն միլլիօնաւոր աղքատ, քաղցած, ծարաւ մարդկանց բնակարանները, որոնք կազմում են գերմանական պ ր օ լ ե տ ա ր ի ա տ ի ստուար դասակարգը:

Գերմանիան ստեղծեց պրօլէտարիատի մի մեծ դասակարգ, դրա հետ միասին ստեղծելով խոլէրայի համար մի լայն ասպարէզ:

Այո, ճշմարիտ է, նոյն Գերմանիայում և նրա ուրիշ հարեան երկիրներում, հարուստ, ունեւոր դասակարգը, ունենալով կեանքի բոլոր յարմարութիւնները՝ ազատ կը մնայ խոլէրայից, օգտվելով գիտութեան տուած բոլոր միջոցներով և իրան ծառայեցնելով քաղաքակիրթ երկրի սանիտարական բոլոր յարմարութիւնները՝ զոհ չի տայ սարսափելի ախտին, բայց նոյն քաղաքակիրթ երկրում, բուրժուազիայի կողքին ապրող բանւոր դասակարգը, եւրոպական պրօլէտարիատը գուցէ նոյնքան զոհեր կը տայ, որքան զոհեր տուեց խաւար Պարսկաստանի խաւար ամբոխը....

Մի տեղ մօքի պրօլէտարիատ, որը ոչինչ գաղափար չունի սանիտարական միջոցների և գիտութեան տուած զէնքերի մասին, իսկ միւս տեղ՝ նիւթական պրօլէտարիատ, որն իր նեղ ու խոնաւ բնակարաններով և չնչին օրավարձով ոչինչ միջոց չունի կռւելու այն ախտի դէմ, որ գալիս է հեռու խաւար արևելքից....

Եւ այդպիսով՝ ահա պրօլէտարիատի քաղաքակիրթ, լուսաւոր հայրենիքը դառնում է խոլէրային կոտորածների համար նոյնպիսի լայն ասպարէզ, որպիսին է խոլէրայի մայր-հայրենիքը՝ Պարսկաստան, Թիւրքիան, Հնդկաստանը....

Եւ այդպիսի թշուառ դէպքերը, տարաբաղդաբար, իրաւունք պիտի տան խաւար արևելքին՝ աւելի յանդգնանալու և արհամարհելու այն բոլորը, ինչ որ տալիս է լուսաւոր արևմուտքը....

Խ. Մ.

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Արտասահմանեան մի հայոց լրագրում կարդում ենք հետևեալ յօդուածը անգլիական գործերի մասին.

Վերջին շաբաթներիս մէջ եւրոպական ամենից կարևոր դէպքն եղաւ անգլիական խորհրդարանի անդամների վերընտրութիւնը, որով ազատական կուսակցութիւնը յաղթանակ տարաւ, թէև ակար մեծամասնութեամբ: Լորդ Սոլսբրի այս նորընտիր խորհրդարանի մէջ վստահութիւն չը վայելելով, հրաժարական տուեց և ազատական կուսակցութեան պարագլուխ, պ. Գլադստօն դարձաւ անգլիական նախարարապետ: Սա գլխաւորապէս պիտի զբաղվի իրլանդական խնդրով. իր ծրագրին համեմատ Իրլանդիան ինքնօրէն պիտի լինի ներքին վարչութեան մէջ, իր առանձին խորհրդարան (պարլամէնտ) պիտի ունենայ և միայն արտաքին գործերի և բանակի վերաբերմամբ պիտի կապված մնայ բրիտանական կայսրութեան հետ:

Անգլիայի սրանից յետոյ ունենալի արտաքին քաղաքականութիւնը, ընդհանրապէս, կարծվում է, թէ շատ չը պիտի՞ փոխվի. անգլիացիք դարձեալ պիտի մնան Եգիպտոսի մէջ մինչև որ բարեկարգութիւն հաստատվի այդ երկրում, այսինքն մինչև այն ժամանակ, երբ իրանք, անգլիացիք, բարեկարգված կը համարեն Եգիպտոսը: Անգլիան եւրոպական ցամաքային տէրութիւնների մէջ էլ իր չէզոք դիրքը պահպանել պիտի ջանայ: Գալով Թիւրքիայի գործերի միջամտելուն, արդէն յայտնի է, թէ ազատական անգլիական կուսակցութիւնը պահպանողականներից աւելի քիչ ոյժով և քիչ անգամ միջամտած է Թիւրքիայի գործերին, և բնական է որ սրանից յետոյ էլ պիտի աշխատէ Թիւրքիայի դիւրագգածութիւնը յարգել, որպէս զի ինքն կարողանայ Եգիպտոսի մէջ հանգիստ մնալ:

Գլադստօնի մինիստրութեան մէջ արտաքին գործերի մինիստր նշանակված է լօրդ Րօզբէրի, գաղթականական գործերի՝ լօրդ Րիպըն (երբեմն Հնդկաստանի փոխարքայ), Իրլանդիայի մինիստր՝ Ջօն Մօրլի և այլն: Ուրիշ կողմից, բացի Եգիպտոսի և Իրլանդիայի գործերից, անգլիացիներին հոգ պատճառող արտաքին գլխաւոր խնդիրներից մէկն էլ՝ ռուսների առաջխաղացութիւնն է միջին Ասիայում. ռուսները մտել են արդէն Աֆղանիստանին սահմանակից Պամիր գաւառը և այդտեղ ունեցել են արդէն մի թեթև ընդհարում աֆղաններին հետ, որոնց երկրի ներսում անընդհատաբար տեղի են ունենում ապստամբութիւններ էմիրի դէմ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս օրերս անգլիական Solvation Army (Փրկութեան զօրք) ասված աղանդը տօնեց Լօնդօնում իր գոյութեան 27-որդ տարեդարձը: Ինչպէս յայտնի է այդ աղանդը զօրքի նման կազմակերպութիւն ունի. նա բաղկացած է սօլդատներից, օֆիցէրներից, գնդապետներից և ունի մի ընդհանուր հրամանատար, մի գեներալ: Այդ բոլոր սօլդատներ, օֆիցէրներ, գնդապետներ ու գեներալներ՝ կարող են թէ տղամարդիկ և թէ կանայք լինել: Վերոյիշեալ նիստը բացվեց Լօնդօնի մի ահագին դահլիճում, փրկութեան զօրքի սեփական օրկէստրի նուագածութեամբ, ապա աղանդի հրամանատարը, գեներալ Բուտս, մի ատենաբանութեան մէջ հաշիւ տուեց աղանդի երկու սեռի անդամներին «Փրկութեան զօրքի» ներկայ վիճակի մասին: Հաշւից երևում է, որ անցեալ տարի զօրքն ունէր 10,452 օֆիցէրներ, իսկ այս տարի օֆիցէրների թիւը հասել է 11,113 հոգու: Աղանդը հրատարակում է 32 հատ ամենօրեայ լրագիրներ և 6 հատ ամսագիրներ և այդ բոլոր հրատարակութիւնները տարածվում են 47,600,000 օրինակի քանակութեամբ: Աղանդը պահում է 86 տարրական դպրոցներ և 25 հիւանդանոցներ:

***

Երկու բարեկամներ խօսում են իրար մէջ.

—Բարեկամ, միթէ պիտի բաւականանաս քո ահագին կարողութեան եկամուտներով ապրելով, և ամբողջ կեանքդ պիտի այդպէս անգործութեան մէջ անցկացնես....

—Եղբայր, շատ պահանջող ես.... Ջ՞ որ ես դեռ մի քանի տարի շարունակ պիտի հանգստանամ....

—Հանգստանամ.... ի՞նչ բանից. ..

—Հայրս տարիների ընթացքում այնքան է չարչարվել իր ահագին կարողութիւնը ձեռք բերելու համար, որ ես, իմ կարծիքով, կատարեալ իրաւունք ունեմ իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքում ն ր ա փ ո խ ա ր է ն հանգստանալու....

***

Օգոստոսի 11-ին (23-ին) Բաղդադում վախճանվեց Սուլէյման-փաշան, Շիպկայի հերոսը թիւրքաց կողմից, որը մասնակցել էր պալատական դաւադրութեանը Աբդուլ-Ազիզի դէմ: 1877 թւին նա թիւրքաց զօրքերի հրամանատար էր Բումէլիայում: Ռուս-թիւրքաց պատերազմի վերջանալուց առաջ, պալատական մի ինչ որ ինտրիգայի պատճառով նա մեղադրվեց պետական դաւաճանութեան մէջ և զինուորական դատարանի ձեռքով 1878 թւին դատապարտվեց 15-ամեայ բանտարկութեան: Մի քանի ժամանակից յետոյ նրան աքսորեցին Բաղդադ, ուր նա մնաւ երեք տարվայ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ: Իր կեանքի վերջին տարիներում նա աստղաբաշխութեամբ էր պարապում:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԼՕՆԴՕՆ, 18 օգոստոսի: Կառավարութիւնը հրամանագրեց բոլոր նաւագնացական ընկերութիւններին՝ ափ չիջեցնել նաւերից գաղթականներին. մինչև որ նրանք չեն ներկայացնի ճիշդ տեղեկութիւններ իրանց նոր գաղթատեղիի մասին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 օգոստոսի: Արտաքին գործերի մինիստր Գիրս երէկ երեկոյեան ընտանիքով հասաւ «Aix les Bains»:—Պետերբուրգում օգոստոսի 17-ին և 18-ին հիւանդացան խոլէրայով 155, մեռան 51, առողջացան 69:

ՄՕՍԿՎԱ, 19 օգոստոսի: Երէկ փակվեց կեն-

դամնաբանական կոնգրեսը. յաջորդ կոնգրեսը պիտի կայանայ Լէյգենում, իսկ հնագիտական և անտրոպոլօգիական կոնգրեսները նշանակված են Կ. Պօլսում։ 5 ժամին տեղի ունեցաւ հրաժեշտի ճաշկերոյթը. առաջին տօստն առաջարկեց Միլն Էդուարդս՝ Թագաւոր կայսրի կենացը։

ԻՄԱՏՐԱ, 20 օգոստոսի։ Երկաթուղային կոնգրեսի այստեղ եկած անդամներին դիմաւորեց սենատոր Ալֆտան. տեղի ունեցաւ բանկետ, որի ժամանակ խմվեց Թագաւոր Կայսրի կենացը, և կատարվեց ռուսաց հիմնը։

ՊԱՐԻԶ, 20 օգոստոսի։ Այսօր վերջացաւ մարկիզ Մօրէսի գործի քննութիւնը. նա դատի էր ենթարկված մենամարտի ժամանակ հրէայ կապիտան Մէյէրին սպանելու համար։ Մօրէսին արդարացրին։—Արգելված է ներմուծել Ֆրանսիա և Ալժիրեան նաւահանգստները մրգեր, և բանջարեղէն Ռուսաստանից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 օգոստոսի։ Երէկ Նորա Կայսերական Մեծութիւնները ժամանեցին Բիերկէ. շաբաթ օր նշանակված է Բարձրագոյն զօրահանդէս։—Երէկ փակվեց միջազգային երկաթուղային կոնգրեսը։ Կոնգրեսի անդամները, բացի աւստրիական պատգամաւորներից, ուղևորվեցին Մոսկվա։—Օգոստոսի 18 և 19-ին Պետերբուրգում հիւանդացան 123, մեռան 40, առողջացան 87. խօլէրա երևաց Լիւբեկում, և լուրերին նայելով նոյնպէս և Բրեսլավլում։

ԼՕՆԴՕՆ, 20 օգոստոսի։ Աւգանական էմիրի զօրքերը խազարաներից կրկին խլեցին Կամանը, բայց կորցրին մինչև 460 մարդ. խազարասները աջողութիւն ունեցան միւս տեղերում. նրանք վճռել են կռիւը մինչև վերջին ծայր շարունակել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 օգոստոսի։ Ռուսաց հիւպատոսութիւնը Բաղդադում հաղորդում է, որ ժանտախտով հիւանդանալու նոր դէպքեր Կալէա-Էս-Բիկրում յունիսի 5-ից նկատված չեն և այդ տեղը այժմ բարեյաջող դրութեան մէջ է գտնվում։—Օգոստոսի 19-ին և 20-ին Պետերբուրգում հիւանդացել են 144, մեռել են 54, առողջացել են 58 հոգի։

ԼՕՆԴՕՆ, 21 օգոստոսի։ Երբ Գլադստօն զբօսնում էր Հովարդընեան պարկում, նրա վրա յարձակվեց մի կով. Գլադստօն կարողացաւ թաքնվել ծառի ետևը և ոչինչ վնաս չը կրեց, բայց սաստիկ վախեցաւ։—Բօմբէյից հեռագրում են, որ պէնջաբեան մի քանի գնդերին հրամայված է պատրաստ լինել, որպէս զի օգնութիւն կարելի լինի հասնել գումալեան հովտում, Վ անում գտնվող զօրքերին, եթէ էմիրը յետ չի կանչի իրան գործակատարներին, որոնք այնտեղ անկարգութիւններ են տարածում։—Շանխայից հեռագրում են, որ հեռագրական նոր դաշնագիր է կապված Ռուսաստանի համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 օգոստոսի։ Երկրորդ բարեգործական վիճակախաղի ժամանակ 250-ական րուբլիները ընկան հետևեալ տոմսերի վրա.

№№ տոմս.	№№ սերիի	№№ տոմս.	№№ սերիի	№№ տոմս.	№№ սերիի
12	1820	28	5368	43	9661
12	1845	28	5397	43	11965
12	2502	28	6325	44	303
12	2691	28	6799	44	503
12	3910	28	6923	44	3272
12	4136	28	7213	44	8414
12	6214	28	7364	44	9548
12	8545	28	8358	44	10528
12	9686	28	8916	45	5029
13	714	29	2759	45	5110
13	1472	29	5034	45	6996
13	2599	29	6150	45	9543
13	2897	29	6964	45	10052
13	4676	29	7814	46	267
13	5319	29	11383	46	418
13	7085	29	11457	46	1121
13	8253	30	4180	46	1244
14	484	30	4752	46	3163
14	1888	30	5664	46	6557
14	4490	30	7899	46	7240
14	5065	30	9866	46	8040
14	5552	30	10559	46	8401
14	6116	30	10636	46	10267
14	8584	31	2	46	11247
14	9630	31	405	47	2208
15	355	31	831	47	5528
15	3340	31	1258	47	6736
15	4036	31	3858	47	7283
15	5185	31	5186	47	7669
15	11569	31	5363	47	9471
16	1647	31	9044	47	9607
16	2079	31	9080	47	11514
16	2783	31	10568	48	363
16	3788	31	11245	48	1199
16	4152	31	11255	48	2390
16	5538	31	11416	48	3991
16	5497	32	2422	48	5910
16	8381	32	3642	48	7492
48	7964	63	11093	80	7246
48	8410	63	11401	81	71
48	9955	63	11580	81	411
48	10744	64	2007	81	2755
48	10944	64	3740	81	7781
48	11055	64	4400	81	7991
49	1216	64	5015	81	10259
49	1413	64	9012	81	10927
49	2038	64	9924	81	11160
49	3375	64	10679	82	814
49	3620	64	11532	82	1668
49	4035	64	11553	82	1980
49	4314	64	11901	82	4120
49	7446	65	52	82	6152
49	8891	65	479	82	6154
49	9408	65	4340	82	6868
49	9816	65	8068	82	7077
49	10004	65	9104	82	7643
49	10015	66	338	82	7811
49	11358	66	1221	82	8048
49	11553	66	8614	82	9548
50	982	66	10152	82	10957
50	2084	66	10211	83	3127
50	6095	67	691	83	3945
50	7313	67	1170	83	4423
50	7515	67	1526	83	4531
50	7774	67	1831	83	4643
50	11644	67	1958	83	4733
51	335	67	5399	83	5134
51	598	67	5994	83	5732
51	613	67	6241	83	6661
51	3799	67	6696	83	8031
51	4427	67	6824	83	10022
51	4932	67	7086	83	11198
51	6462	67	11776	83	11319
51	7205	67	11933	84	1178
51	7642	68	1406	84	1362
51	7642	68	1740	84	5254
51	8027	68	2396	84	6921
51	10040	68	3332	84	7127
52	347	68	4129	84	8527
52	1789	68	6657	84	9435
52	2936	68	7798	85	145
52	3318	68	8169	85	172
52	3504	68	8915	85	5791
52	4180	68	9672	85	6651
52	5229	68	10174	85	7287
52	6303	69	1080	86	2165
52	10597	69	6423	86	3274
53	534	69	6438	86	3460
53	617	69	6873	86	2657
53	1881	69	7127	86	3805
53	4127	69	7414	86	4116
53	4362	69	8433	86	5297
53	4696	69	9732	86	7000
53	4912	69	10521	86	8410
53	6461	70	2770	86	8993
53	8545	70	4848	86	9206
54	447	70	5480	86	10238
54	1115	70	8103	86	11461
54	2931	70	11425	87	29
54	4327	71	1663	87	967
54	5144	71	2563	87	3698
54	6334	71	2685	87	4066
54	7523	71	3039	87	5620
54	7702	71	4006	87	6194
54	8119	71	4298	87	8373
54	8535	71	5070	87	9369
54	8561	71	8283	87	9604
55	164	71	9311	87	10685
55	1217	71	11223	87	11733
55	2338	71	11656	88	2804
55	2437	72	1889	88	3634
55	2715	72	2382	88	6184
55	3739	72	2904	88	8045
55	5994	72	3544	88	11873
55	8823	72	5151	89	527
55	10459	72	7993	89	4658
55	11285	72	9333	89	4910
56	240	72	9856	89	7646
56	6035	72	10841	89	7669
56	7051	73	149	90	612
56	11869	73	2353	90	1508
57	2097	73	3224	90	1881
57	2853	73	5671	90	2481
57	3275	73	5981	90	5667
57	3642	73	6764	90	10144
57	5405	73	11274	90	10477
57	5910	74	1427	91	108
57	6035	74	1455	91	947
57	7125	74	2509	91	2281
57	7186	74	2617	91	3763
57	9260	74	3495	91	4907
57	9560	74	4261	91	5619
57	9933	74	6469	91	5932
58	1111	74	6592	91	6795
58	1368	74	6933	91	7042
58	3029	74	7069	91	10282
58	3677	74	8224	92	9
58	3592	74	8263	92	3132
58	4096	74	8721	92	3729
58	4940	74	8850	92	5824
58	8686	74	8833	92	5916
58	9284	74	9538	92	7282
58	10353	74	10358	92	7323
58	10937	74	10537	92	7633
58	11063	74	10852	92	8522
59	341	75	1243	93	212
59	1089	75	1815	93	1707
59	1681	75	8731	93	2005
59	2408	76	1469	93	3152
59	3492	76	1964	93	4313
59	3549	76	3383	93	5104
59	4243	76	3440	93	5501
59	7863	76	5859	93	6142
59	8640	76	6265	93	6564
59	9307	76	6410	93	6579
59	10255	76	6508	93	10779
59	10537	76	7444	93	11780
59	11522	76	9653	94	1702
59	11640	76	9906	94	1959
60	225	76	10420	94	4988
60	2557	76	10636	94	5092
60	3950	77	908	94	6360
60	4973	77	1976	94	7119
60	6049	77	2876	94	8776
60	7114	77	4567	94	10091
60	8586	77	6219	94	10236
60	10708	77	7523	94	11624
60	10983	77	8803	95	2488
61	3906	77	9019	95	4827
61	4815	77	9880	95	5986
61	5100	77	10530	95	6330
61	5257	78	156	95	7200
61	6269	78	1918	95	8197
61	6664	78	2033	95	10478
61	7345	78	3123	95	11344
61	7584	78	4466	95	11427
61	9723	78	5203	96	3441
61	9906	78	6734	96	4171
61	10157	78	6753	66	5112
61	11603	78	7046	96	6469
62	2020	78	9052	96	8120
62	8599	78	9146	96	10012
62	10504	79	1648	96	10189
62	10708	79	2514	96	11252
62	11357	79	4024	96	11552
62	11871	79	4194	97	916
62	11971	79	4985	97	1863
63	66	79	6446	97	3343
63	1937	79	9826	97	3471
63	6233	79	11235	97	4908
63	6850	80	128	97	5943
63	9145	80	1765	97	6524
63	9307	80	4338	97	7177
63	9783	80	5569	97	8475
97	9662	98	3409	98	8045
97	10957	98	7810	98	8508
98	595	98	8300	98	8823
98	1559	98	9784	98	10495
98	2091	98	5711	98	11265
98	2396	98	7211		

Կրկնակի վիճակ ընկած տոմսերը

2	115	22	11322	100	8045
31	3842	22	11346		

փոխված են նորերով

2	5731	34	7122	56	1918
16	3723	47	10036		

Խմբագիր-Հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԲԱՐՍԵՂ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՊԱՎԷԼ ԵՒ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԷԼԼԱՐԵԱՆՆԵՐԸ, ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինը՝ իր կնոջ և վերջինները իրանց սիրելի մօր՝ **ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԷԼԼԱՐԵԱՆԻ** մահը, որ տեղի է ունեցել երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ կիրակի, օգոստոսի 23-ին, առաւօտեան 10 ժամին Գրեազնոյա փողոցի վրա գտնվող № 13 տանից դէպի Ջգրաշէնի Ս. Աստուածածնի եկեղեցին, իսկ ամբիծքը կը կատարվի շաբաթ, օգոստոսի 22-ին, երեկոյեան 7 ժամին։ 1—1

ՄԱՐԻԱՄ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, ԵԿԱՏԵՐԻՆԷ ԴԱՒԹԵԱՆ, ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԿՕՆՍՏԱՆՏԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԾՈՎԵԱՆՕՎՆԵՐԸ ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին առաջինը իր ամուսնու, երկրորդը իր որդու, իսկ վերջինները իրանց եղբօր՝ **ՏԻԳՐԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԾՈՎԵԱՆՕՎԻ** մահը։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարվի դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին, կիրակի, օգոստոսի 23-ին, առաւօտեան 10 ժամին։ Թաղումը կը կատարվի նոյն օրը Խօջի վանքի գերեզմանոցում։ 1—1

ԴՈՒԲԱՅԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, 500-ական րուբլի ռոճիկներով. վարժուհին ցանկալի է, որ աւարտած լինի կամ արքունական կամ Հայոց միջնակարգ դպրոցներում։ Պայմանների համար դիմել Մելքումեանցին, „Հանրամատչելի գրադարան“ Միջին փողոց։ № 94 2—4

НѢМЕЦКАЯ ГОСТИННИЦА

HOTEL NIEMIECKI, „ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ“ գտնվում է **ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ**, քաղաքի կենտրոնում, նորից վերաշինված, ունի 90 կահաւորված նոմերներ, որոնց սարք ու կարգը ամենալաւ արտասահմանեան հիւրանոցների սենեակներին է նման։ Նոմերների գինը 50 կոպէկից մինչև 3 րուբլի օրական, անկողնով և ծառայով։ Հիւրանոցում կայ ընթերցարան-գրադարան, որտեղ ստացվում են հայերէն „Մշակ“ և „Նոր-Դար“ լրագիրները, հիւրերի համար անվարձ։ կայ ռեստօրան, տելեֆօն, քաղցրեղէնների խանութ, բաղնիքներ։

Հիւրանոցի կառքերը գտնվում են բոլոր երկաթուղային կայարաններում։

(№ 21) 32—130 (շ.)

ԷԼԷԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ույժի հասցնելը տարածութեան վրա.

ՏԵԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵԼԸ.

Էլէկտրական նշաններ.

ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ

ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.

Էլէկտրօլիզ,

Ակումուլատորներ, Էլէմենտներ.

ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.

Նախահաշիւներ և ծրագիրներ ձրի-աբար.

(91—№ 5)

ԷԼԷԿՏՐՕՆ

ԳԼԷԲՕՎ եղբայրների

ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա)

Մեծ Սադօվայա փողոց, 24

РОСТОВЪ (на Дону)

БР. ГЛѢБОВЫ

Большая Садовая, 24.

ԳԱԶԱՅԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ

Օտտօ սիստեմայի, որոնք իրանք իրանց են ուղղում ու օծում։

Գազի համար — ածուխից,

— — — նաւթից,

— — — անտրացիտից,

— — — կէրօսինից

½-ից մինչև 120 ձիու ոյժի։

Շոգեմեքենաներ մեծ արագութեան.

78—100 (և. շ.)

ԴԵՂԱԳՈՐԾ **Ա. Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԵԱՆԻ** ՊԱՀԵՍՏ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ դեղերի, մորթին գեղեցկացնող և հոտաւէտ, նոյնպէս և առողջապահական նիւթերի և տնտեսական գործիքների, բացված է Կուկիայում, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ, բժշկապետ Նաւասարդեանի առաջին մասն. Հիւանդանոցի տակ։

(№ 67) 18—100 (և. շ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 21 Августа 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.